

MATEIU I. CARAGIALE

Craii de Curtea-Veche

Prefață, fișă biobibliografică și referințe critice
de Lucian Pricop

EDITURA CARTEX 2000

CUPRINS

<i>Diletantism, dandism, fanaticism</i> (prefață de Lucian Pricop).....	7
<i>Fișă biobibliografică</i>	14
<i>Referințe critice</i>	17
Craii de Curtea-Veche.....	25
Întâmpinarea crailor.....	29
Cele trei hagialăcuri.....	48
Spovedanii	80
Asfințitul crailor.....	113

DILETANTISM, DANDISM, FANATISM

O anchetă a *Observatorului Cultural* din 2000-2001 avea drept cerință realizarea de către critici, istorici literari, oameni de litere a unui clasament al celor mai bune 10 romane românești din secolul XX. Rezultatul a generat pentru mulți cultivatori de axiologii literare o surpriză, iar cei 102 contributory (din 150 de potențiali respondenți cărora li se ceruse opinia) au situat în marea lor majoritate *Craii de Curtea-Veche* pe primul loc în clasamentul celor mai valoroase romane românești de secol XX.¹ De fapt, romanul lui Mateiu I. Caragiale nu este cel mai valoros roman, ci cel mai permisiv cu (re)cititorul. Se întâmplă ca și alte produse literare să aibă această calitate, această deschidere transgenerațională – și nu ne gândim decât la *Ulise*, sau la *Idiotul*, sau la *Muntele vrăjit*, – deschidere care, în termenii încă valabili ai lui Hans Robert Jauss, înseamnă „distanță estetică“, adică o distanță între „orizontul de așteptare“ al cititorului și operă, conținutul ei². Schimbările în literatura română, rezultat al operelor unor scriitori importanți, precum Liviu Rebreanu, Camil Petrescu sau Marin Preda, sunt rezultatul unei „distanțe estetice“ mari între cititor și romanele acestora. Schimbările de discurs românesc au însemnat că scrisul marilor scriitori a ridicat „orizontul de așteptare“ al cititorilor, ridicându-le nivelul de sensibilitate estetică.

---

¹ Rezultatul anchetei a fost tipărit în *Observator cultural*, nr. 45-46 din 3 ianuarie 2001.

² Hans Robert Jauss, *Experiență estetică și hermeneutică literară*, trad. și pref. de Andrei Corbea, Editura Univers, București, 1983.

Craii de Curtea-Veche figurează permanent în lista de relecturi, lansând provocări fiecărei generații de cititori, certifi-cându-se astfel ca areal îndepărtat, intangibil, un fel de accelerator perpetuu de emoție estetică. Nu același lucru se întâmplă cu alte texte literare, lirice sau epice ale lui Mateiu I. Caragiale (*Pajere, Remember, Sub pecetea tainei*), sau cu cele aflate la frontiera lite-raturii (*Agendele, Jurnalul, corespondența*), precum și cu frag-mentele rămase din proiectele literare ale scriitorului, articolele publicate în presa vremii, ciornele și notele sale de lectură.

Astfel, actualitatea romanului publicat pentru întâia oară la 28 martie 1929, la editura Cartea Românească, nu este doar o prob-lemă de axiologie literară, ci și una de raport al contemporaneității cu trecutul, care nu este un timp mort, ci un timp care se retrăiește ciclic, prin setul de valori ce țin de ontologia ființei umane. Altfel spus, un roman din interbelic este repus în actualitate de imposibilitatea clasării lui într-un curent istoric, într-o fostă mișcare literară. Afirmând insubordonarea *Crailor de Curtea-Veche* la romantism, simbolism, avangardism, baroc etc., nu negăm înzestra-rea textului cu constante, resemantizate la nivelul receptării; roma-nul lui Mateiu I. Caragiale a fost pe rând antitraditional, simbolist³, expresionist, baroc etc.

A numi într-un fel opera lui Mateiu I. Caragiale nu înseamnă a o arunca înapoi în timp, în epocile curentului istoric, ci actul de interpretare al lectorului care recuperează din curentul în cauză unele arhetipuri și imagini simbolice, reconfigurându-le, învestin-du-le cu sensuri noi, atribuindu-le o altă dimensiune prin îmbog-ățirea lor cu particularități ale momentului lecturii, ceea ce înseamnă o conciliere între sistemul de simboluri și operatori din text cu viziunea cititorului asupra algoritmului literaturii de un anumit tip. Este certă relația de contiguitate a *Crailor...* cu discursul modernist, dar nu în sensul acelu „antitraditionalism vehement“ pe care l-a clamat avangarda, ci al unei modernități perpetue, cu irumptions periodice și diferențiate, definite în sensul unui fenomen

---

³ În Lucian Pricop, *Simbolismul românesc. Manifeste literare. Poezie. Proză. Dramaturgie*, Editura CNI Coresi, București, 2003., am susținut arondarea *Crailor de Curtea-Veche* la poetica simbolistă.

estetic universal. Modernitatea se întemeiază pe capacitatea textului de a se transforma, ajungând să anime o serie de mesaje care se mențin sau, dacă sunt uitate, reapar, mai devreme sau mai târziu, la suprafața conștiinței, datorită derivării lor logice dintr-un criteriu fundamental. Admițând drept modernistă orice scriere care ar pulveriza linearitatea și vocea monocordă, căutăm să postulăm ideea că *libertatea creației se transferă și în libertatea interpretării*, iar polimorfismul romanului lui Mateiu I. Caragiale a creat un spațiu de ambiguitate, de iraționalitate, de indeterminare. Mișcările de la frontiera celor două instanțe ale creației literare aparținând lui Mateiu I. Caragiale țin de negocierea puterii, de schimbul de roluri între „poeta faber“ și „interpres faber“.

Sigur că este foarte dificil de ipostaziat momentul în care scriitorul, constructor de stare poetică, mută sarcina pe cititor, a cărui independență (teoretic) sacrosantă are totuși unele condiționări sistemice: angrenajul socio-cultural din care provine acesta.

Viața lui Mateiu I. Caragiale a interesat constant și în egală măsură un public specializat în cercetarea literaturii și un public ordinar, atât prin relația umană și literară cu tatăl său, cât și prin statutul particular al personalității sale, prin bizareriile caracterului și prin unicitatea traseului său existențial. După cum remarcă Ion Vlad în *Lectura prozei*, „dincolo de raporturile statuate între biografia lui Mateiu I. Caragiale și operă“⁴, autorul *Crailor de Curtea-Veche* trăiește sub presiunea lumii acestei opere. Are dreptate Matei Călinescu, când spune că, atunci „când un recititor cunoaște biografia unui autor, el va fi inevitabil tentat să regăsească în ficțiunile sale urmele (auto) biografiei și în (auto)biografie ceea ce este ficțional, manifestare a închipuirii de sine, a reveriei, a jocurilor fantasiei unui artist. Că această cale hermeneutică poate duce la confuzii, la ipoteze hazardate și chiar la absurdități interpretative e evident; de aceea unele metode critice o evită cu tot dinadinsul (critica pur textualistă, structuralismul), deși ea apare natural în procesul lecturii reflexive.“⁵ Este de revizitat, pentru o

---

⁴ Ion Vlad, *Lectura prozei*, Editura Cartea Românească, București, 1991, cap. „«...Această carte de înțelepciune» (Mateiu I. Caragiale)“, p. 49.

⁵ Matei Călinescu, *Mateiu I. Caragiale: recitiri*, Editura Biblioteca Apostrof, Cluj-Napoca, 2003, pp. 63-64.

înțelegere nuanțată a raportului dintre biografic și antibiografic, studiul lui Eugen Simion *Întoarcerea autorului. Eseuri despre relația autor-operă*, studiu ce trebuia să se numească în prima intenție a autorului său, *Contre Sainte-Proust*, pentru a sublinia „o dublă distanțare: față de critica biografică (Sainte-Beuve) și față de absolutizarea disocierii făcute de Proust“ între „omul care scrie și omul care trăiește.“⁶

Desigur, Mateiu I. Caragiale este un personaj al propriei existențe, dar și un caz creat de critici și istorici literari (G. Călinescu, Tudor Vianu, E. Lovinescu, Ion Vartic), de apropiați ai familiei Caragiale (Cella Delavrancea), care îl așază în galeria dandy-lor. Dincolo de aceste portrete, e de văzut că eroul Mateiu, care trăiește în paginile *Crailor...*, nu este altul decât cel din viață, prin apariția vestimentară, prin explorarea genealogiilor personale, reale sau imagine, prin atitudinea blocată în poza de dandy. Lectura paginilor *Jurnalului*, *Agendelor*, *Scrisorilor* și a celorlalte texte nonliterare vorbesc despre un individ ce caută mereu să își satisfacă aspirațiile și ambițiile sociale, să parvină, ajungând până la automatizare, prin construirea unei biografii imagine, false, pe care o întreține chiar și în viața reală. În momentul căsătoriei cu Marica Sion, prin falsificarea propriului act de naștere, reușește să-și distrugă complexul fiului bastard prin propria voință, deținând, în sfârșit, la aproape un deceniu de la moartea tatălui, controlul asupra identității personale. În acest gest transpare faptul că „starea de legendă și mistificare în care s-a complăcut autorul *Crailor...* devenise la Mateiu o a doua natură, un mod firesc de existență.“⁷ Masca pusă pe chipul lui Mateiu camuflează o identitate refuzată, dar, în același timp, dezvăluie o personalitate antisocială, aflată în permanentă criză identitară.

Scrisorile adresate lui N.A. Boicescu confirmă „separarea simbolică de mediu“, căci perioada redactării lor coincide cu aceea

---

⁶ Eugen Simion, *Întoarcerea autorului. Eseuri despre relația autor-operă*, Editura Minerva, București, 1993, vol. I, p. 1.

⁷ Constantin Popescu-Cadem face această observație în notele ce însoțesc documentele biografice prezentate în *Mateiu I. Caragiale – un personaj. Dosar al existenței*, coord. Al. Oprea, Editura Muzeului Literaturii Române, București, 1979, p. 288.

în care Mateiu își desenează coroana de conte și are iluzia de a se înscrie într-o anume descendență aristocratică. Negăsind în trecut dovezi convingătoare pentru descendența sa nobiliară, caută să elaboreze un program de viață cu aer de utopie, care să-l deosebească atât de cei din propria familie, cât și de restul lumii. În simbioza operă-biografie, programul trece și la nivelul creației literare. Ochiul permanent întors spre un trecut superior și ancorarea într-un prezent care nu răspunde decât rareori exigențelor lui Mateiu I. Caragiale, îl situează pe scriitor în ipostaza de *homo duplex*. Dacă la nivel biografic cercetătorii au identificat masca dandy-ului, opera livrează personaje ce se îndepărtează substanțial de model. De altfel, Angelo Mitchievici contestă parțial apartenența lui Mateiu I. Caragiale la clasa dandy-ilor, considerându-l, asemenea eroilor săi, un Crai, „formulă degradată, decadentă a dandy-ului”⁸, a cărui galanterie studiată și copiată merge spre grotesc, spre kitsch.

Relația cu I. L. Caragiale, tatăl supraexpus literar și monden, relație obsedantă pentru fiu, discutată cu pasiune și de fani lui Mateiu I. Caragiale, nu se desfășoară doar în registru minor, biografic, ci pune în discuție și una dintre crizele sistemice ale literaturii, în cazul nostru al literaturii moderniste, criză care înseamnă „despărțirea de celălalt”⁹, ceea ce conduce la o emoție specifică solitudinii, o solitudine „semeț asumată” și „dureros îndurată”¹⁰. Ilustrând relația cu predecesorul, în însăși definiția modernismului se înscrie o opoziție radicală față de trecut, simbolizată prin imaginea fiului ce își înfruntă tatăl.

Încercând să repare câte ceva din penibilul complicațiilor familiale, Al. Oprea caționează psihologic eșecul relației dintre Mateiu și I.L., afirmând că fiul se supune unei forme paradoxale a copierii prin permanenta preocupare de a face tot ceea ce reprezintă contrariul preferințelor tatălui, ajungând să nu-și trăiască propria

---

⁸ Angelo Mitchievici, *Mateiu I. Caragiale. Fizionomii decadente*, Editura Institutului Cultural Român, București, 2007, p. 32.

⁹ Sanda Cordoș, *Literatura între revoluție și reacțiune. Problema crizei în literatura română și rusă a secolului XX*, ediția a II-a adăugită, Editura Biblioteca Apostrof, Cluj-Napoca, 2002, p.30.

¹⁰ Jacques Le Rider, *Modernitatea vieneză și crizele identității*, traducere de Magda Jeanrenaud, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 1995, p. 45.

viață, „ci, alta, construită în contrasens cu cea a «rivalului».”¹¹ În consens cu observațiile lui Al. Oprea se situează și cele ale lui Ion Vianu: „Cu excepția pasiunii literare, dezvoltarea lui Mateiu Caragiale se face prin opoziție la predicățiile paterne.”¹² Citită în cheie modernistă¹³, relația etern conflictuală a lui Mateiu cu tatăl apare ca o dorință de ruptură cu trecutul, dar ea nu îi va aduce, „o fericită eliberare”. Dacă Mateiu și-a propus să scrie o operă radical nouă, diferită de a tatălui, aspirația sa a fost un parțial eșec: cercetătorii creației sale au descoperit insule de intertextualitate cu cea a părintelui său. Mai mult decât atât, producerea noului absolut, prin raportare la opera tatălui, a condus la o formă de sterilitate artistică: operele complete ale lui Mateiu I. Caragiale sunt cuprinse într-un singur volum de câteva sute de pagini¹⁴.

Atât în textele literare, cât și în cele aflate la frontiera literarității, se remarcă interesul lui Mateiu Caragiale pentru literatura amintirilor, a confesiunilor, a exhibării eului, pentru textele ce restituie istoria privată a unor personalități sau pentru textele ce profilează istoria dintr-o perspectivă personală. Curiozitatea lui Mateiu pentru biografiile unor personaje din mediul nobiliar maschează preocuparea intensă pentru propria biografie, ceea ce îl va determina să scrie, la rândul său, memorialistică.

„Inscripțiile epigrafice”, motto-urile sunt, în opinia lui Matei Călinescu, precum „niște chei muzical-semantic”¹⁵ în fruntea unui text sau a unor capitole și funcționează ca elemente paratextuale care se decodifică la relectură, având rolul de a conduce cititorul, fapt ce probează conștiința de scriitor (adică de ghid în pădurea textuală) a lui Mateiu I. Caragiale.

Ca om de cultură, Mateiu Caragiale este un colecționar de curiozități, căci, alături de opere importante care figurează în

---

¹¹ *Mateiu I. Caragiale – un personaj. Dosar al existenței, ed. cit., p. XV.*

¹² Ion Vianu, *Investigații mateine*, Editura Biblioteca Apostrof, Cluj-Napoca, 2008, p.15.

¹³ Sanda Cordoș, *op. cit.*, p. 27.

¹⁴ Mateiu, I. Caragiale, *Opere*, ediție, studiu introductiv, note, variante și comentarii de Barbu Cioculescu, prefață de Eugen Simion, Editura Univers Enciclopedic, București, 2001.

¹⁵ Matei Călinescu, *op. cit.*, p.81.

„biblioteca“ sa virtuală, se regăsesc și texte obscure, autori de valoare secundară sau chiar nevizitabili. Această „bibliotecă“ îi confirmă spiritul diletant, după cum el însuși se caracterizează în scrisori. Lecturile sale merg spre domenii variate, în mod haotic, singurul domeniu în care devine profesionist fiind heraldica. Dacă în heraldică devine expert prin lecturi, în literatură își câștigă statutul de scriitor, prin practică, chiar dacă „este autorul unui singur roman, *Craii de Curtea-Veche*, al unei singure nuvele, *Remember*, și al celor trei mici povestiri care alcătuiesc *Sub pece-tea tainei*.”¹⁶

Dacă sunt destul de greu de identificat linii de convergență ale operei lui Mateiu Caragiale cu scrieri anterioare (poate pe linia balcanismului și barochismului literar, unele aparținând lui Neagoe Basarab, Miron Costin, Dimitrie Cantemir, Ion Budai-Deleanu, Ion Ghica, Anton Pann, Nicolae Filimon, Alexandru Macedonski, I.L. Caragiale), în posteritatea sa se înscriu, cu forme de adeziune explicită, scriitorii precum: Tudor Arghezi, Ion Barbu, Panait Istrati, Eugen Barbu, Ștefan Agopian, Fănuș Neagu, Mircea Nedelciu și, recent și memorabil, Ion Iovan (cu *Ultimele însemnări ale lui Mateiu Caragiale însoțite de un inedit epistolar precum și de in-dexul ființelor, lucrurilor și întâmplărilor în prezentarea lui Ion Iovan*, Editura Curtea Veche, București, 2008).

Lucian Pricop

---

¹⁶ Angelo Mitchievici, *op. cit.*, p.7.